

ICONOGRAPHISK POST
NORDISK TIDSKRIFT FÖR BILDTOLKNING
NORDIC REVIEW OF ICONOGRAPHY

NR 1/2, 2026

ICONOGRAPHISK POST

NORDISK TIDSKRIFT FÖR BILD TOLKNING ••• NORDIC REVIEW OF ICONOGRAPHY

NR 1/2, 2026

Tidskriften utges av Avdelningen för konsthistoria och visuella studier, Lunds universitet, i samarbete med det Nordiska Ikonografiska Sällskapet och Konstvetenskap vid Åbo Akademi.

Websida: <https://journals.lub.lu.se/ico/index>

Redaktion

Lars Berggren, projektansvarig huvudredaktör (lars.berggren@abo.fi)
Annette Landen (landen.annette@kultur.lu.se; annette.landen@abo.fi)

Redaktionskommitté

Søren Kaspersen och Martin Wangsgaard Jürgensen (Danmark), Kersti Markus och Merike Kurisoo (Estland), Fred Andersson och Lars Berggren (Finland), Elisabeth Andersen och Ragnhild M. Bø (Norge), Annette Landen och Eva Lindqvist Sandgren (Sverige).

Språkgranskning (abstracts och bildtexter på engelska)

David Jones

Ombrytning och layout

Annette Landen

Anvisningar till författare, upplysningar ang. granskningsförfarande och övrig information om tidskriften, finns på websidan:
<https://journals.lub.lu.se/ico/about/submissions> (Open Access)

© *Iconographisk Post* & författarna/the authors. For further information regarding *Copyrights and Limitations of Use*, see ICO:s homepage: <https://journals.lub.lu.se/ico/about>

ISSN 2323-5586

Förord

Bästa läsare,

Här kommer ett nummer av ICO vars innehåll väl illustrerar den ikonografiska forskningens spännvidd – från heligt till profant och från det allra minsta till det allra största. Det är en hel del att smälta i sommarvärmen, som i skrivande stund i Lund ligger en bra bit över 30 grader.

I den inledande artikeln ”Om löss och människor. Om Robert Campin, Adam van Düren och kampen mot det onda” presenterar Inger Ahlstedt-Yrliid exempel på hur det onda i konsten personifierats av allehanda ohyra och småkryp – och då särskilt löss av olika slag, dessa människans ständiga och vardagliga plågoandar (fig. 1). Ohyran kan representera Lucifer själv och med denna tolkning får två ikonografiska problem sin lösning. Vad och vem personifierar lusen som biter fåret på Adam van Dürens brunnskar i Lunds domkyrkas krypta? Och vad är det egentligen som Josef i sin snickarverkstad på Merodealtarets högra sidopanel håller på att tillverka? Tolkningarna av Adams stora lus i Lund är många och olika, men när det gäller Josefs slöjdande har ingen fram till nu publicerat något som ens liknar en rationell förklaring. Lösningen tycks nu lika enkel som självklar.

Efter den följer Lauri Ockenströms ”Face of a Bird, Legs of an Eagle: The Hybrid Venus in Medieval Texts of Image Magic and the So-Called Talisman of Catherine de’ Medici”. Utgångspunkten är vad som brukar kallas ”Catharina de’ Medicis talisman”, en medaljong som ursprungligen anses ha tillhört henne och som alltsedan åtminstone 1700-talet kopierats och använts i magiska syften. Repliker framställs och säljs än idag. Författaren redogör för hur bilden av gudinnan Venus beskrivs i medeltidens astrologiska och magiska verk fram till den tidigmoderna periodens tryckta böcker. Det lyfts också fram hur visuella motiv påverkades av olika skriftliga källor och viceversa, och hur detta kan kas-

ta ljus på de processer i vilka ikonografiska temata skapas, väljs och sprids. Författaren bygger vidare på bland andra Aby Warburgs och Rudolf Wittkowers ikonografiska studier av talismanernas och de magiska tecknens bildvärld, och hur hybridvarelser och andra monsterlika figurer kan tolkas.

Bo Vahlne tar sig under rubriken ”Stockholms slott som rikssymbol” an frågan om hur det nuvarande slottets olika fasader utformades med sikte på dess funktion som nationell symbol, att representera riket som helhet: kungamakten, styrelseformen, kyrkan och folket, konsten och vetenskaperna. Fasaderna skulle också återspegla de bakomliggande utrymmenas funktioner. Programmet, som antogs av Karl XI senast 1695, utarbetades av Nicodemus Tessin d.y. och realiserades trots tidsutträket utan ändringar fram till färdigställandet på 1760-talet. Den viktigaste symbolen, *Tre Kronor*, som i form av det lilla riksvapnet finns ovanför den kungliga entrén på slottets norra fasad, är i princip det enda byggnaden har gemensamt med föregångaren, vars torn kröntes av en spira med de tre kronorna och en korskrönt glob.

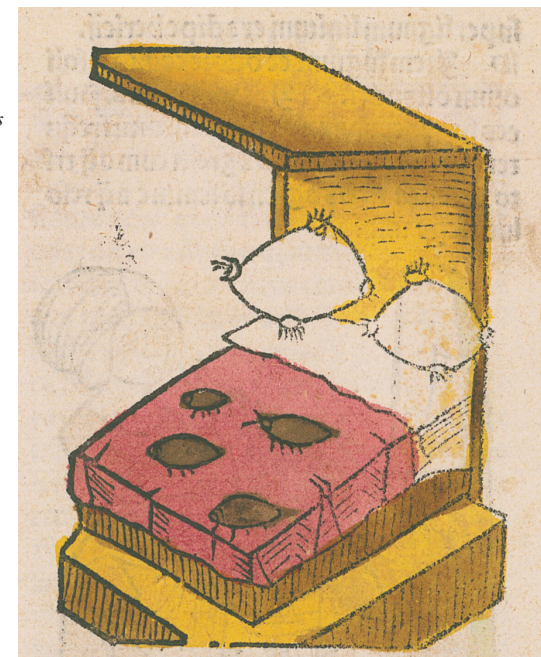
Carsten Bach-Nielsens ”Fromme ønsker. Brugen af emblemer som personligt erindringsmedium i dansk kirkekunst” ger exempel på bruket av emblem under 16- och 1700-talen i Danmark. Fokus ligger här på emblem som ska kommemorera enskilda individer och som främst förekommer på epitafier och gravstenar. Till skillnad från de stora emblematiske programmen, riktade till församlingen som helhet, har dessa ofta en personlig och andlig prägel, med betoning lagd på individens livshållning och ideal, ofta åskådliggjorda med hjälp av motto och deviser. Insikten om människans bräcklighet och jordelivets korthet formuleras i budskap som ska inge tro, hopp och förtröstan på ett liv efter detta.

Numret avslutas med tre bokrecensioner: Eva Johanssons helt nyutkomna *Marmor från Finland. Svensk maktsymbol under flera sekler* (Helsingfors & Stockholm 2026), Anders Lundt Hansens *Vilhelm Erobreren. Da Norden mistede England* (København 2025) och den av svenska Myndigheten för psykologiskt försvar i år utgivna skriften *Bildkunnighet och beredskap. Vilken kunskap behövs för att möta desinformation genom bild?* (Karlstad 2026).

Apropå innehållet i den sistnämnda skriften kan redan här konstateras att ”sent ska syndarna vakna!” I Sverige och andra europeiska länder har många humanistiska institutioner uppgått i större enheter, vilket ofta resulterat i krympta

Fig. 1. Den första grafiska bilden av de besvärliga vägglössen. Träsnitt i Hortus sanitatis (*Hälsans örtagård*), tryckt i Mainz 1491. Public Domain Mark 1.0, Wellcome collection.

anslag, krympt storlek och minskat utbud av kurser – eller i värsta fall nedmontering. Konsthistoriska (konstvetenskapliga) institutioner har drabbats på olika sätt. Vid Åbo Akademi, Finlands svenskspråkiga universitet, riskerar till exempel ämnet Konsthistoria och visuella studier att förlora sin status som huvudämne och därmed bli valbart först på magisternivå. Utan grundutbildning är det i princip detsamma som nedläggning.

Märkligt nog har denna utveckling skett under de senaste decennierna, samtidigt som användningen av bilder har ökat i det närmaste exponentiellt, framförallt i reklam och olika slags marknadsföring, i ”sociala medier” och i olika slag av politiska påverkanskampanjer. Inte sällan handlar det om ren desinformation eller hybridkrigföring – och det är först när effekterna av det sistnämnda blivit alltför uppenbara som myndigheter och politiska instanser börjar vakna. I Sverige beställde Myndigheten för psykologiskt försvar (baserad i Karlstad) en utredning vars resultat alltså publicerades i början av året med titeln *Bildkunnighet och beredskap. Vilken kunskap behövs för att möta desinformation genom bild?*

Dessvärre hade myndigheten uppenbarligen ingen aning om vart de skulle vända sig och beställde utredningen, inte från de ämnen som i mer än ett sekel studerat bildtolkning och bildpåverkan, utan av branschorganisationen ”Bildkonst Sverige”, ett samarbetsorgan för *arrangörer* inom bildkonstområdet omfattande ”allt från större konstinstitutioner, kommersiella gallerier, till konsthallar, fria konstaktörer och självorganiserade verksamheter”. De i sin tur kontaktade en kommunikationsvetare, en statsvetare och en professor i visuell och materiell kultur som nu gemensamt publicerat en rapport där den akademiska bildforskningen knappast nämns och som måste betecknas som en sorgligt okunnig och snedvriden partsinlaga. Se vidare recensionen i slutet av detta nummer.

Okunnigheten om vem som sitter inne med gedigna forskningbaserade kunskaper om bildpåverkan och bildtolkning tycks ha brett ut sig över stora delar av det nordiska samhället. Liksom värdet av nordiska nätverk och samlingsprojekt. ICO finansierades fram till och med 2023 delvis med bidrag från ”Nordiska publiceringskommittén för humanistiska och samhällsvetenskapliga tidskrifter” (förkortat NOP-HS). År 2021 beslöt kommittén att upphöra med denna finansiering och de sista bidragen delades ut 2023. Medlen överfördes till NordForsk (baserat i Oslo). Anledningarna kan ha varit flera. Bland annat var cirkulationen mellan de olika ländernas forskningsråd administrativt besvärlig, och överföringen av data dem emellan orsakade ofta problem. Men minst lika viktig var säkert en vid tidpunkten för beslutet allmänt låg uppfattning om betydelsen av nordiskt samarbete överhuvud taget, och särskilt på de kulturella och bildvetenskapliga områdena.

Vad NordForsk skulle göra med de överförda medlen visste ingen. Några hoppades att man skulle fortsätta med tidskriftsstödet men så blev det naturligtvis inte. Inga NOP-HS-medel utlystes under 2023–2025, och när de i början av innevarande år åter annonserades ut var de riktade till en helt annan målgrupp:

This call is an open call for bottom-up, curiosity-driven research networks within the humanities and social sciences in the Nordic region. The call aims to provide an opportunity for early-career researchers (2–7 years after completion of their PhD) to build and lead Nordic networks, support novelty and creativity in research network activities, and promote Nordic added value in research. [NordForsk talar bara engelska]

Tidskrifter och redan existerande äldre nätverk skulle med andra ord inte göra sig besvär. Det ska till nya doktorer och nya nätverk för att komma ifråga. Tydligt är emellertid, att det nordiska samarbetet nu överlag är under uppvärdering, och att även lång erfarenhet av samarbete på stabil grund kan ha ett värde. Så här skriver Nordforsks direktör Johnny Mogensen som svar på en debattartikel i tidskriften *Curie* den 20 maj 2026:

Nordforsk [anser] att det finns plats för betydligt mer nordiskt forskningssamarbete. Tillsammans har de nordiska länderna en unik utgångspunkt för att lyfta sig internationellt. Starka forskningsmiljöer, hög tillit och lång erfarenhet av samarbete utgör en stabil grund.

För att realisera denna potential fullt ut krävs ambitioner och vilja att tänka nordiskt, både när det gäller prioriteringar och styrmedel. Inte för att ersätta de nationella prioriteringarna, utan för att i högre grad använda dem där den nordiska nyttan är tydlig och där samarbete på tvärs ger bättre resultat. Här ser vi i Nordforsk fram emot att bidra som en plattform för samarbete, i tät dialog med de nationella forskningsfinansierande aktörerna.

Det återstår att se om Nordforsk i framtiden verkligen kommer att fungera som en plattform för nordiskt samarbete även när det gäller humaniora och bildforskning. Dessvärre kan man konstatera, att det nuvarande intresset mera har sin förklaring i Putins och Trumps agerande än i genuina kunskaper om ämnesområdena ifråga. Som den svenska Myndigheten för psykologiskt försvar beställning så tydligt visar så finns det stora och högst betänkliga luckor att fylla därvidlag. Både i Karlstad och Oslo tror man kanske att ikonografi bara handlar om den ortodoxa kyrkans andaktsbilder, medeltida bildexegetik eller något som har med kändisjournalistik att göra. Det är även på kort sikt kontraproduktivt och farligt. Sent ska syndarna vakna.

Låt oss nu hoppas att man i Ministerrådet, Nordforsk, Myndigheten för psykologiskt försvar och dess motsvarigheter i alla våra länder ägnar åtminstone en del av sommaren åt att sätta sig in i bildforskningens elementa. Vi ikonografer har som vanligt en rejäl hög med artiklar och böcker att, oavsett väder, läsa i sommarstugan, på stranden eller i den egna forskarvrån. Lycka till med det!

önskar Redaktionen